

ГОТОВНІСТЬ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК ЧИННИК ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я АДВОКАТА У ЙОГО ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Хазратова Нігора,

Національний університет «Львівська політехніка»,

м. Львів, Україна

nigora888@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1471-3234>

Малімон Людмила,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

Ur-1@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2964-6580>

Терентьев Олександр,

Адвокатське об'єднання «Атеріум»

Alter1975@gmail.com

Олійник Алла,

Національний університет «Львівська політехніка»,

м. Львів, Україна

Oljnik_alla@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2543-4281>

Мета. У статті представлені результати емпіричного дослідження взаємозв'язку копінг-стратегій у конфлікті, що використовуються адвокатами, з опосередкованими показниками їх психічного здоров'я та професійної успішності; а також порівняння цих показників у адвокатів з різними стажем, інтенсивністю роботи та професійною успішністю. Метою статті був аналіз психологічної готовності адвоката до розв'язання конфліктів, що мають місце в його професійній діяльності, як чинника його психічного здоров'я на робочому місці.

Методи. Для збору первинних даних були застосовані анкетування та психодіагностичні тестові методики: Н.Холла «Емоційний інтелект»; Дж. Роттера «Локус контролю»; М. Лазаруса – на виявлення копінг-стратегій

особистості в конфлікті та К. Томаса – на виявлення домінуючої стратегії поведінки в конфлікті.

Результати. Виявлено взаємозв'язок між показниками професійної успішності адвокатів та інтернальності у сферах професійних досягнень та здоров'я, а також емоційного інтелекту. Зі збільшенням стажу роботи і успішності адвоката підвищується емоційна обізнаність та здатність регулювати власні емоції, що запобігає емоційному та професійному вигоранню. Відсутність значимих кореляцій між успішністю адвоката і його копінг-стратегіями засвідчує: стратегії успішних адвокатів є гнучкими і можуть змінюватися. Збільшення досвіду роботи не спонукає адвоката до вибору якоїсь однієї копінг-стратегії. Статистичне порівняння показало динаміку такої копінг-стратегії, як «прийняття на себе відповідальності». Зі збільшенням стажу професійної діяльності до 15 років питома вага цієї стратегії знижується. У адвокатів зі стажем роботи більше 15 років її представленість знову зростає. Порівняння адвокатів з високим і низьким рівнем професійної успішності показало, що ця стратегія використовується успішними адвокатами, але з певними обмеженнями.

Висновки. Збільшення стажу та успішності професійної діяльності адвоката супроводжується підвищенням емоційної обізнаності, саморегуляції, інтернальності у сферах професійної діяльності та власного здоров'я. Копінг-стратегія «Прийняття на себе відповідальності» (потенційно стресогенна) найчастіше застосовується адвокатами-новачками (неуспішно, бо зумовлює поступову відмову від неї) і зрілими професіоналами (в комплексі з іншими стратегіями).

Ключові слова: конфлікт, психологічна готовність до розв'язання конфліктів, копінг-стратегії, емоційний інтелект, психічне здоров'я, професійна діяльність адвоката.

Nigora Khazratova, Ludmyla Malimon, Oleksandr Terentiev, Alla Oliinyk. Readiness to conflicts resolving as a factor in the mental health of a lawyer in his professional activity.

Purpose. The article presents the results of an empirical study of the connection between coping strategies in conflict, used by lawyers, with indirect indicators of their mental health and professional success; as well as a comparison of these indicators for lawyers with different length of service, intensity of work and professional success. The aim of the article was to analyze the lawyer's psychological readiness to resolve conflicts that occur in his professional activity as a factor in his mental health in the workplace.

Methods. Questionnaires and psychodiagnostic test methods were used to collect primary data: N.Hall "Emotional Intelligence"; J. Rotter's Locus of Control; M. Lazarus - to identify coping strategies of the individual in the conflict and K. Thomas - to identify the dominant strategy of behavior in the conflict.

Results. The correlation between the professional performance of lawyers and internality in the areas of professional achievement and health, as well as emotional intelligence has been identified. As a lawyer's experience and success increases, emotional awareness and the ability to regulate one's emotions increase, which prevents emotional and professional burnout. The lack of significant correlations between a lawyer's success and his coping strategies shows that the strategies of successful lawyers are flexible and can change. Increasing work experience does not encourage a lawyer to choose a single coping strategy. Statistical comparisons showed the dynamics of such a coping strategy as "taking responsibility". As the length of professional activity increases to 15 years, the share of this strategy decreases. But it's growing again among lawyers with more than 15 years of experience. A comparison of lawyers with high and low levels of professional success showed that this strategy is used by successful lawyers, but with some limitations.

Conclusions. Increasing the length of service and success of a lawyer's professional activity is accompanied by increased emotional awareness, self-regulation, internality in the areas of professional activity and mental health. The coping strategy "Acceptance of Responsibility" (potentially stressful) is most often used by novice lawyers (unsuccessfully because it causes a gradual abandonment of it) and mature professionals (in combination with other strategies).

Keywords: conflict, psychological readiness to conflicts resolving, coping strategies, emotional intelligence, mental health, professional activities of a lawyer.

Вступ. Готовність адвоката до розв'язання конфліктів виступає не лише психологічним інструментом його професійної праці, а і своєрідним способом збереження власного психічного здоров'я та запобіжником хронічного стресу та емоційного вигорання, яке, на жаль, часто спіткає представників цієї професії.

Під поняттям психічного здоров'я прийнято розуміти рівень психічного добробуту (благополуччя), який визначається не лише відсутністю психічних захворювань, а й низкою соціально-психологічних, економічних, середовищних чинників (Greenberg, 2020; Hossain et al., 2020). Воно розглядається к широке міждисциплінарне поняття, і у психологічному ракурсі означає такий стан, в якому людина втілює свої здібності та потенціал, здатна протистояти стресам, продуктивно працювати і ефективно

взаємодіяти з оточуючими (Kumar, Nayar, 2021; MacCann, et al., 2020).

Успішність діяльності адвоката в межах його посадових обов'язків переважно визначається здатністю діяти в емоційно-напружених умовах. Специфіка внутрішньої конфліктності адвоката полягає у поєднанні протилежних векторів ставлення до людей, одночасної боротьби «за» і «проти»: обстоюючи інтереси свого клієнта, адвокат реалізує конструктивну установку щодо його захисту, тобто бореться «за»; але одночасно бореться «проти» інтересів протилежної сторони. Це призводить до складної боротьби морально-етичних настановлень професіонала, як результат – до хронічного стресу (Mental health..., 2018).

Наслідком непропрацьованих психологічних проблем та стресів адвоката, спричинених його професійною діяльністю, можуть стати як емоційне вигорання, так і професійна деформація особистості. Обидва наслідки містять пряму загрозу психічному здоров'ю. Емоційне вигорання адвоката виявляє себе у зниженні професійної та загальножиттєвої мотивації; невірою у себе та страхом провалу судової справи. Адвокати, що зазнали емоційного вигорання, часто йдуть з професії або припиняють практикувати. Виявами професійної деформації, набутої в ході адвокатської діяльності, є, з одного боку: перебільшення негативних рис людей та «психологічна сліпота» до їх позитивних рис, звинувачувальний нахил, абсолютизація карно-примусових заходів, а з другого – фіксована орієнтація на власний досвід, презумпція власної непогрішності, хвороблива реакція на критику (Mental health..., 2018).

Як запобігти емоційному вигоранню та професійній деформації особистості адвоката, зберігши тим самим його психічне здоров'я?

На нашу думку, відповідь на це питання може дати вивчення копінг-стратегій та особистісних особливостей успішних та досвідчених адвокатів. Саме вони досягають вершин професії, знаходячи в ній задоволення і самореалізацію, що зміцнює їх психічне здоров'я.

Досвід професійної діяльності адвоката певним чином впливає на вибір його копінг-стратегій подолання конфліктів: він стає більш гнучким, а охоплення різних копінг-стратегій – більш широким. Досвідчені та професійно успішні адвокати обирають різні стратегії

розв'язання конфлікту і можуть змінювати їх в ході судового процесу.

Особистісні риси, найбільше пов'язані з цією гнучкістю та широтою охоплення різних стратегій та способів поведінки в конфлікті, -- це емоційний інтелект та інтернальність локусу контролю.

Емоційний інтелект є, на нашу думку, важливою складовою частиною психологічної готовності адвоката до розв'язання конфліктів і водночас складовою його психічного здоров'я. Він становить собою групу ментальних здібностей і набутих властивостей, які дають змогу розуміння власних та чужих емоцій та ефективної емоційної саморегуляції, що забезпечує особистості психічне здоров'я, самоефективність і успішну побудову міжособистісних взаємозв'язків (Norboevich, 2020; Rivers, et all., 2020).

Емоційний інтелект поєднує в собі особистісний і міжособистісний, або соціальний, компоненти. Перші дві категорії -- це самоусвідомлення та самоконтроль. Вони стосуються внутрішньо-особистісних компетенцій. Наступні дві категорії -- це соціальні навички та вміння будувати взаємовідносини з іншими людьми. Вони відносяться до соціальних компетенцій. Відповідно до цієї моделі кожна категорія містить набір поведінкових патернів, які можна розвивати протягом життя (Гоулман, 2016; Мартіросян, 2019).

Саме емоційний інтелект дозволяє адвокату бути гнучким та дипломатичним в конфлікті, розуміти емоції як свого клієнта, так і конкуруючої сторони, і обирати той спосіб дій та висловлювань, який не травмує суб'єктів конфлікту, а сприяє їх порозумінню. Завдяки емоційному інтелекту конфлікт не посилюється, а навпаки, схиляється до розв'язання. Нездатність до швидкої перцепції та правильної інтерпретації емоцій оточуючих призводить до їх нерозуміння, отже, управління ними стає неможливим.

Медіація в конфлікті, яку здійснює адвокат, є своєрідною дипломатією, що становить собою мистецтво постійно розширювати межі можливого порозуміння між сторонами. Такий погляд вимагає внутрішнього локусу контролю, що є наступною важливою складовою психологічної готовності адвоката до розв'язання конфліктів у його професійній діяльності. Бачення адвокатом конфліктної ситуації як такої, що залежить від нього і доступна його

впливу, задовольняє потребу в контролі, що також сприяє збереженню психічного здоров'я.

Методи та процедура дослідження. У дослідженні взяли участь 50 практикуючих адвокатів з різним стажем діяльності.

Як зазначалося вище, непрямими показниками психічного здоров'я та благополуччя особистості адвоката є тривалий час його перебування у професії, активне практикування адвокатської діяльності (значна кількість ведених ним справ), а також професійна успішність. Саме тому нами були застосовані показники стажу професійної діяльності, її інтенсивності (кількості судових справ за останні 5 років) та професійної успішності (кількості виграних судових справ). Усі ці показники є кількісними і були отримані методом онлайн-опитування (анкетування за допомогою google-форми).

Крім анкетування, був застосований також метод тестової психодіагностики, зокрема, тестових методик Н. Холла «Емоційний інтелект», Дж. Роттера «Локус контролю». Нарешті, були використані тестові методики, що встановлюють стратегії особистості у розв'язанні конфліктів – К. Томаса і М. Лазаруса (на виявлення копінг-стратегій в конфлікті).

У якості статистичних методів дослідження були застосовані кореляційний (коефіцієнт кореляції Спірмена) та порівняльний аналіз.

Обговорення результатів. Результати кореляційного аналізу непрямих показників психічного здоров'я адвокатів (зокрема, тривалості, інтенсивності професійної діяльності, а також їх професійної успішності) та їх психологічної готовності до розв'язування конфліктів засвідчили значущий кореляційний зв'язок між такими показниками, як кількість успішних судових справ та розв'язаних конфліктів (показник професійної успішності) і різновидами інтернальності локусу контролю та емоційного інтелекту.

Як бачимо з таблиці 1, найвищими є взаємозв'язки показників професійної успішності адвокатів з інтернальністю у сферах професійної діяльності та здоров'я. Це означає, що успішні адвокати схильні приписувати самим собі відповідальність за їх стан справ на робочому місці, а також відповідальність за здоров'я (як соматичне, так і психічне). І навпаки, неуспішні адвокати приписують причину

успіху – неуспіху на роботі зовнішнім обставинам (причини хвороб також вважають зовнішніми – звинувачують ситуацію, оточення, генетику тощо).

Таблиця 1.

Кореляції між стажем адвокатської діяльності (КСС), показником професійної успішності (КУСС) та інтернальністю

Variable	Correlations (Spreadsheet1) Marked correlations are significant at $p < .05000$ N=50 (Casewise deletion of missing data)						
	Iз	Iд	Iн	Iс	Iм	Iв	Iх
КСС	0.31	0.40	0.13	0.22	0.26	0.34	0.26
КУСС	0.32	0.39	0.21	0.33	0.33	0.50	0.45

Високими виявилися кореляції показника інтернального локусу контролю в сфері досягнень: чим вище стаж і професійна успішність адвоката, тим більше він схильний вбачати причини своїх досягнень у собі самому – своїх знаннях, терпінні, комунікативних навичках тощо. Відповідно, чим менше стаж і успішність адвоката, тим більше він бачить причини своїх досягнень у зовнішніх чинниках.

Усе сказане вище підтверджується кореляціями генерального показника інтернальності особистості. Він є не дуже високим, але значним і пов'язаний як зі стажем адвоката на своєму робочому місці, так і з професійною успішністю.

Отже, локус контролю виявився тією особистісною рисою, яка досить істотно пов'язана зі здатністю адвоката розв'язувати конфлікти, а також зі здоров'ям. Інтернальність у сфері здоров'я пов'язана як з інтенсивністю (стажем) роботи адвоката, так і з кількістю успішних (виграних ним в суді) справ.

Статистичний аналіз взаємозв'язків між показником професійної успішності (в тому числі вмінням розв'язувати конфлікти) та рівнем емоційного інтелекта як непрямого показника психічного здоров'я також показав велику кількість значних кореляцій (див. Табл. 2).

Таблиця 2.

Кореляції між стажем адвокатської діяльності (КСС), показником професійної успішності (КУСС) та емоційним інтелектом

Variable	Correlations (Spreadsheet1) Marked correlations are significant at $p < .05000$ N=50 (Casewise deletion of missing data)					
	Емоційна обізнаність	Управління своїми емоціями	Самомотивація	Емпатія	Управління емоціями інших	Загальна
КСС	0.51	0.41	0.26	0.31	0.45	0.59
КУСС	0.64	0.51	0.37	0.39	0.52	0.73

Як видно з Табл. 2, взаємозв'язки стажу та успішності роботи адвоката з його емоційним інтелектом є максимально високими – особливо це стосується загальних показників емоційного інтелекту.

Розглядаючи кореляції окремо по шкалах, виявляємо найбільші значення показників емоційної обізнаності, а також управління своїми емоціями та емоціями інших людей. Отже, зі збільшенням стажу роботи і успішності адвоката підвищується передусім знання емоцій та почуттів людей, орієнтація в них, вміння їх прогнозувати. Разом з цим зростання професійної успішності означає підвищення здатності впливати як на свої, так і на чужі емоції. Вміючи стримати себе або, навпаки, видати необхідну експресію під час публічного виступу, він одночасно навчається здійснювати аналогічний вплив і на інших: допомогти їм стримати свій гнів та обурення або актуалізувати ці емоції в необхідну мить.

Результати кореляційного аналізу переконують, що емоційний інтелект – як генеральний показник, так і окремі його шкали – істотно пов'язаний з професійною успішністю адвоката (в тому числі його здатністю розв'язувати конфлікти). Це свідчить про те, що емоційний інтелект без сумніву є важливою складовою психологічної готовності адвоката до вирішення конфліктів.

Кількість кореляційних зв'язків між стажем роботи та професійною успішністю адвокатів із копінг-стратегіями, які вони застосовують при розв'язанні конфліктів, є значно меншою, ніж можна було передбачати (див. Табл. 3 і 4).

Таблиця 3.

Кореляції між стажем адвокатської діяльності (КСС), показником професійної успішності (КУСС) та копінг-стратегіями за тестом К. Томаса

Variable	Correlations (Spreadsheet1)				
	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникання	Пристосування
КСС	0.32	0.21	0.27	-0.17	-0.27
КУСС	0.12	0.26	0.25	-0.14	-0.29

З Таблиці 3 випливає, що значущими є тільки дві кореляції, одна з них – пряма, друга – обернена. Перша означає зв'язок між стажем (інтенсивністю) роботи і стратегією суперництва в конфлікті. Цей статистичний результат свідчить про те, що зі збільшенням стажу збільшується тенденція вступати в конфронтацію під час конфлікту. Це можна пояснити зростанням впевненості та асертивності поведінки адвоката, спричиненими набуттям

професійного досвіду. Але це є лише тенденцією і спостерігається не у всіх.

Таблиця 4.

Кореляції між стажем адвокатської діяльності (КСС), показником професійної успішності (КУСС) та копінг-стратегіями особистості (за тестом М. Лазаруса)

Correlations (Spreadsheet1)								
Marked correlations are significant at $p < .05000$								
N=50 (Casewise deletion of missing data)								
Variable	Конфронтаційний копінг	Дистанційовання	Самоконтроль	Пошук соціальної підтримки	Прийняття відповідальності	Втеча-уникнення	Планування вирішення проблеми	Позитивна переоцінка
КСС	-0.00	-0.00	0.10	0.07	0.07	-0.05	0.05	-0.11
КУСС	0.03	0.04	0.25	0.11	0.18	-0.16	0.08	-0.07

Обернена кореляція показників професійної успішності адвоката і стратегії пристосування означає, на нашу думку, відкидання неефективної стратегії успішними адвокатами. Адже пристосування до ситуації конфлікту є насправді його фіксацією, а не розв’язанням. Саме тому чим успішніше адвокат, тим менше він дотримується цієї стратегії.

Відсутність значимих кореляцій між професійною успішністю адвоката та наданням переваги тій чи іншій копінг-стратегії за тестом М. Лазаруса можна інтерпретувати як принципову гнучкість успішних адвокатів – відсутність відданості одній стратегії, готовність послуговуватися різними стратегіями. Те саме можна сказати і про стаж роботи адвокатів: збільшення досвіду роботи не спонукає адвоката до вибору якоїсь однієї копінг-стратегії.

Отже, кореляційний аналіз засвідчив, що обрані нами показники психічного здоров’я адвокатів в їх професійній діяльності взаємопов’язані з такими параметрами емоційного інтелекту, як емоційна обізнаність, управління своїми емоціями і здатність впливати на емоції інших людей. Успішним (водночас здоровим та благополучним) адвокатам притаманна інтернальність у сфері здоров’я. При цьому вони рідко надають перевагу конкретній копінг-стратегії у розв’язанні конфліктів своїх клієнтів в ході своєї професійної діяльності.

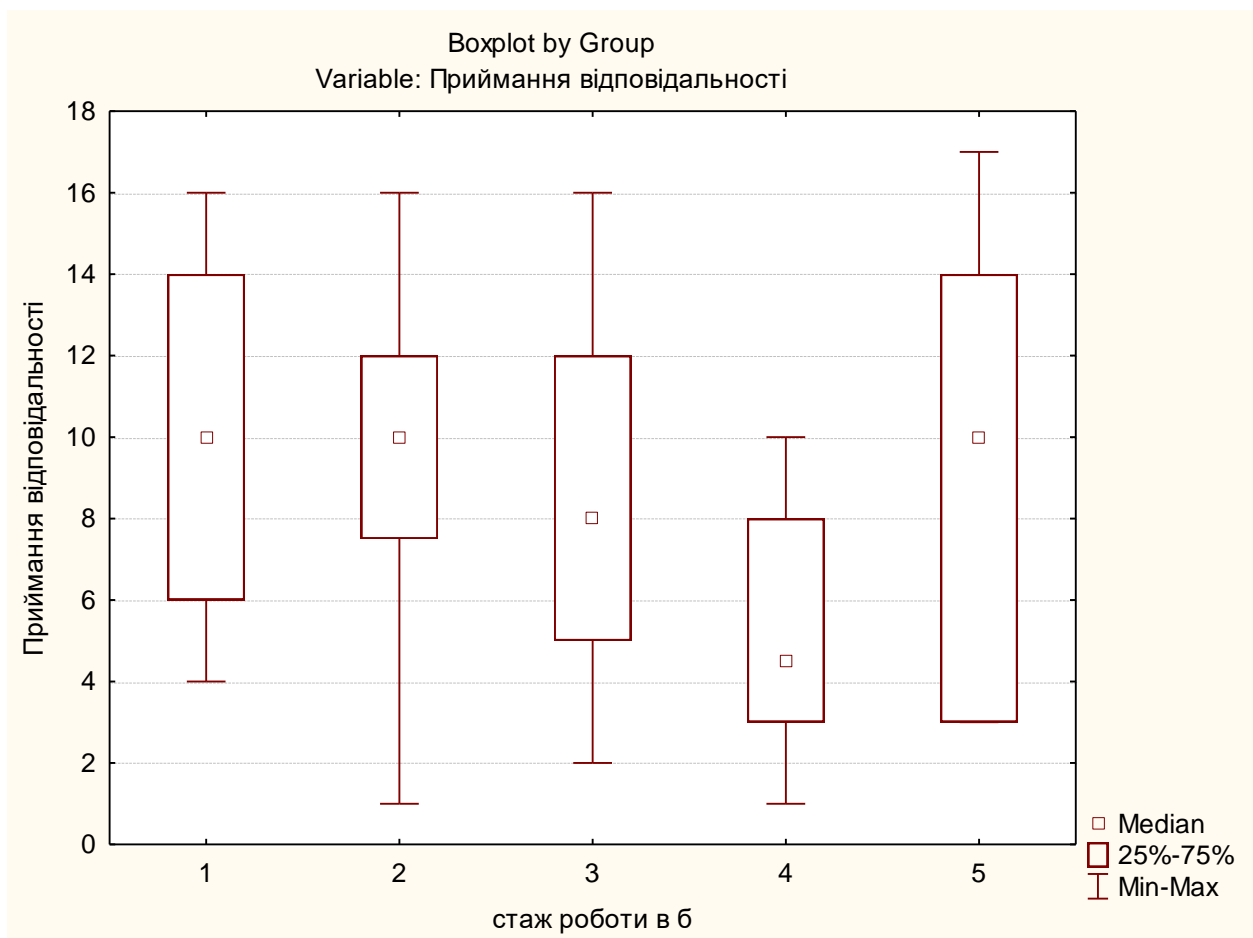
Результати статистичного порівняння адвокатів з великим і малим стажем професійної діяльності показали істотні відмінності щодо вибору такої стратегії розв’язання конфліктів, як «прийняття на себе відповідальності».

Ці відмінності у адвокатів з різним стажем професійної діяльності (див. Табл. 5 і Діаграму 1) не є лінійними, тобто зміни відбуваються не на зразок «чим більше стаж – тим більше відповідальність», чому кореляційний аналіз не встановив зв'язку між цими ознаками.

Таблиця 5.

Статистично значущі відмінності між адвокатами з різним стажем професійної діяльності за стратегією приймання відповідальності

		Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; Приймання відповідальності (Spreadsheet1)		
		Independent (grouping) variable: стаж роботи в б		
		Kruskal-Wallis test: H (4, N= 50) =9.535453 p =.0490		
Depend.:		Code	Valid N	Sum of Ranks
Приймання відповідальності				
1		1	7	230.0000
2		2	12	362.0000
3		3	11	284.0000
4		4	14	223.0000
5		5	6	176.0000

Діаграма 1. Статистично значущі відмінності між адвокатами з різним стажем професійної діяльності за стратегією приймання відповідальності

Як видно з Діаграми 1, існує певна динаміка прийняття на себе відповідальності зі збільшенням стажу роботи. Адвокати-початківці

схильні відразу приймати на себе чималу відповідальність за результат ведення справи. Уже в групах з більшим стажем (2-3 група, стаж 4-10 років професійної діяльності) питома вага цієї стратегії знижується, а у групи з 11-15-річним стажем знижується істотно. І лише у групи з великим стажем роботи (більше 15 років) представленість цієї стратегії знову збільшується – хоч не у всіх, але у багатьох.

Можна пояснити це саме в контексті психічного здоров'я і тенденції зберігати його адвокатами, які залишаються в професії надовго. Покладання на себе великої відповідальності, високі вимоги до себе (особливо у недосвідчених професіоналів) призводять до емоційного вигорання. Тому зменшення частки цієї стратегії серед інших копінгів працює як захисний механізм. У професіоналів досвідчених, які здатні тверезо оцінити свої можливості захисту в кожній конкретній судовій справі, тенденція до прийняття відповідальності знову зростає. Але у них ця відповідальність є більш усвідомленою та зрілою. Відповідно, ця стратегія застосовується ними поруч з багатьма іншими стратегіями.

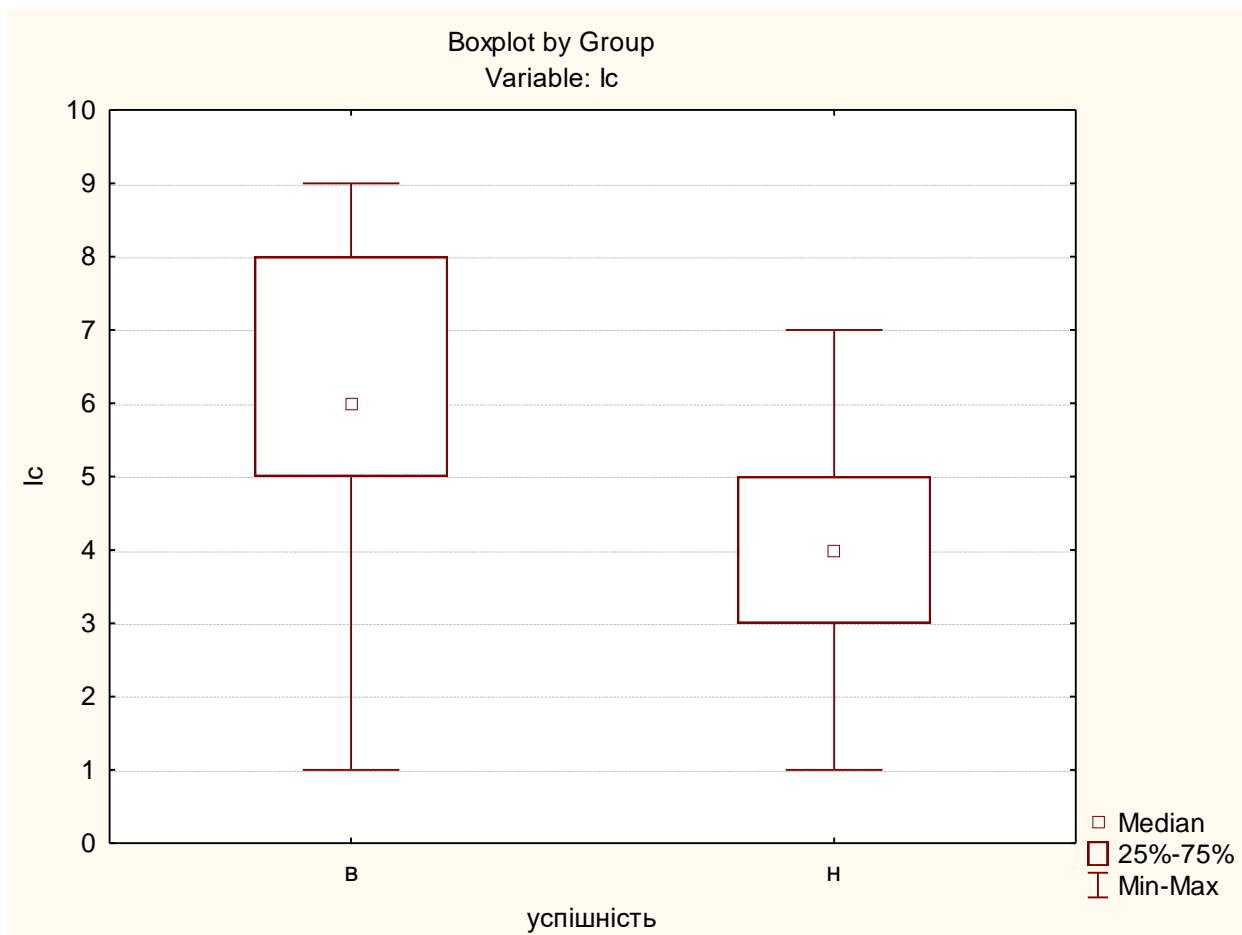
Було встановлено наявність відмінностей між адвокатами з різним рівнем успішності за інтернальністю у сімейних стосунках, а також у ставленні до хвороби (див. Табл. 6 і 7, а також діаграми 2 і 3). Виявлено також відмінності між ними в загальному рівні емоційного інтелекту.

Таблиця 6.

Результати статистичного порівняння адвокатів з високим і низьким рівнями професійної успішності за параметром інтернальності щодо сім'ї

Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; Ic (Spreadsheet1)			
Independent (grouping) variable: успішність			
Kruskal-Wallis test: H (1, N= 50) =5.051015 p =.0246			
Depend.:	Code	Valid N	Sum of Ranks
Ic			
В	101	41	1133.500
Н	102	9	141.500

Як видно на графічному зображенні у діаграмі 2, професійно неуспішні адвокати частіше схильні покласти відповідальність за сімейні негаразди на зовнішні обставини чи на інших людей. Успішні же адвокати, в силу свого високого емоційного інтелекту, розуміння інших людей та здатності впливати на їхні емоції, вважають, що і в цій сфері усе залежить від них самих.

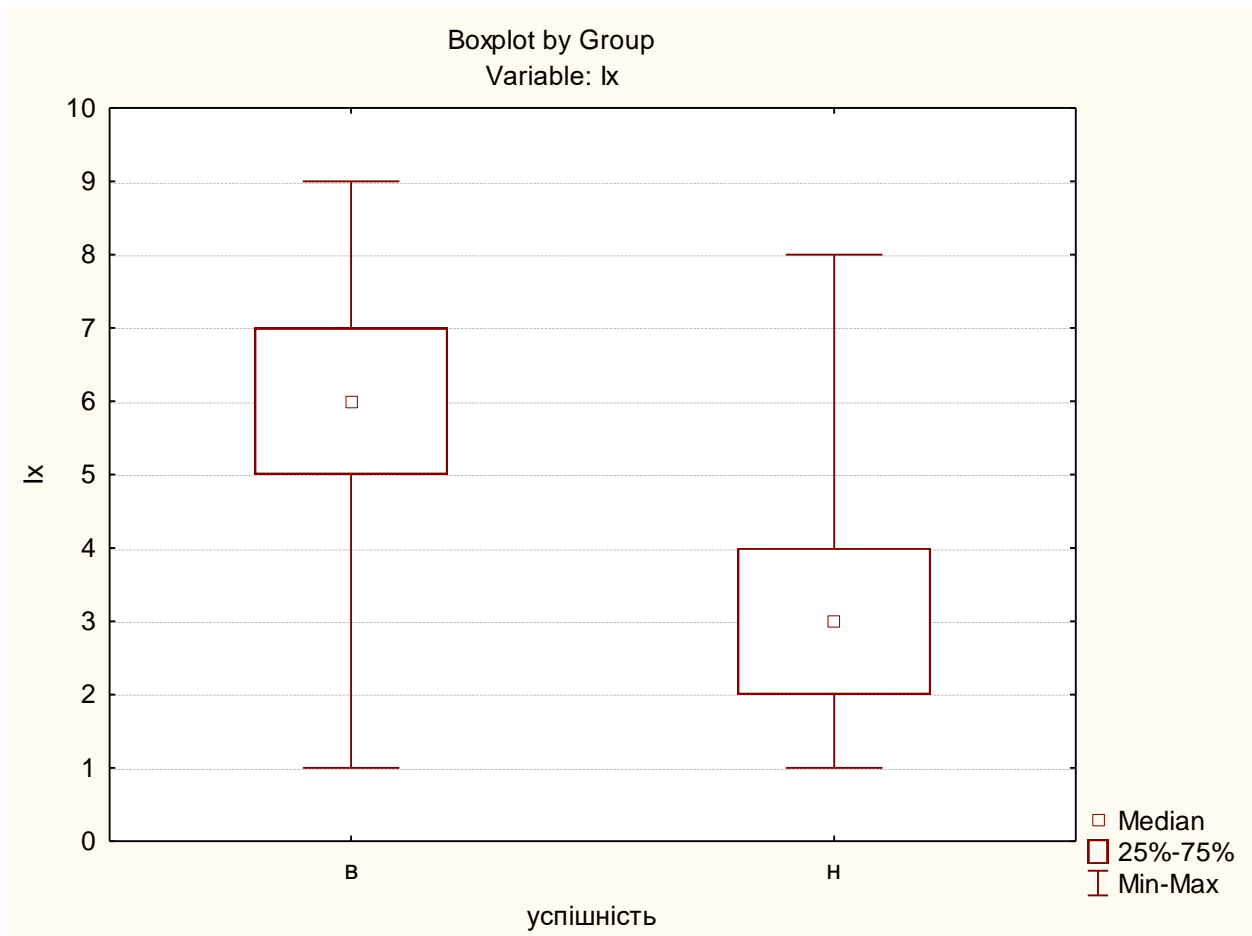
Діаграма 2. Результати статистичного порівняння адвокатів з високим і низьким рівнями професійної успішності за параметром інтернальності щодо сім’ї

Важливими є також аналогічні відмінності між адвокатами різного рівня професійної успішності у ставленні до хвороби. Важливість цього аспекту зумовлена наведеною вище інформацією про істотний тиск на психіку адвоката, зумовлений його професійною діяльністю, котрий часто зумовлює психогенні розлади та професійне вигорання. Результати представлені в Табл. 7 та Діаграмі 3.

Таблиця 7.

Статистично значущі відмінності у ставленні до хвороби у адвокатів з різним рівнем професійної успішності

Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; lx (Spreadsheet1)			
Independent (grouping) variable: успішність			
Kruskal-Wallis test: H (1, N= 50) =7.119572 p =.0076			
Depend.:	Code	Valid N	Sum of Ranks
lx			
в	101	41	1150.000
н	102	9	125.000

Діаграма 3. Статистично значущі відмінності у ставленні до хвороби у адвокатів з різним рівнем професійної успішності

У графічному представленні видно, що адвокатам з високою професійною успішністю притаманна значно вища інтернальність у ставленні до хвороби. Це означає, що вони сприймають хворобу як результат їхніх власних дій чи бездіяльності (на відміну від малоуспішних фахівців, що частіше вважають хворобу результатом прикрого збігу обставин). Разом з тим слід звернути увагу, що дисперсія (амплітуда можливих відповідей) є більшою, ніж у адвокатів з низьким рівнем успішності. Це свідчить про відсутність однотайності в оцінках причин хвороби серед успішних адвокатів, зустрічаються і протилежні погляди.

Висновки і перспективи. Виявлено взаємозв'язок між показниками професійної успішності адвокатів та інтернальності у сферах професійних досягнень та здоров'я, а також емоційного інтелекту. Зі збільшенням стажу роботи і успішності адвоката підвищується емоційна обізнаність та здатність регулювати власні емоції, що запобігає емоційному та професійному вигоранню.

Відсутність значимих кореляцій між успішністю адвоката і його копінг-стратегіями засвідчує: стратегії успішних адвокатів є гнучкими і можуть змінюватися. Збільшення досвіду роботи не спонукає адвоката до вибору якоїсь однієї копінг-стратегії.

Статистичне порівняння показало динаміку такої копінг-стратегії, як «прийняття на себе відповідальності». Зі збільшенням стажу професійної діяльності до 15 років питома вага цієї стратегії знижується, а потім знову зростає. В контексті психічного здоров'я це можна пояснити як захисний механізм, що захищає новачків від емоційного вигорання, зумовленого стресогенністю цієї стратегії. У досвідчених професіоналів тенденція до прийняття відповідальності знову зростає, але у більш усвідомленому та зрілому вигляді.

Література

1. Greenberg, N. (2020). Mental health of health-care workers in the COVID-19 era. *Nature Reviews Nephrology*, 16(8), 425-426. <https://doi.org/10.1038/s41581-020-0314-5>
2. Hossain, M. M., Tasnim, S., Sultana, A., Faizah, F., Mazumder, H., Zou, L., McKyer, E., Ahmed, H. U., & Ma, P. (2020). Epidemiology of mental health problems in COVID-19: a review. *F1000Research*, 9, 636. <https://doi.org/10.12688/f1000research.24457.1>
3. Kumar, A., Nayar, K. R. (2021). COVID 19 and its mental health consequences. *Journal of Mental Health*, 30(1), 1-2. <https://doi.org/10.1080/09638237.2020.1757052>
4. MacCann, C., Jiang, Y., Brown, L., Double, K. S., Bucich, M., & Minbashian, A. (2020). Emotional intelligence predicts academic performance: A meta-analysis. *Psychological bulletin*, 146(2), 150–186. <https://doi.org/10.1037/bul0000219>
5. Mental health: strengthening our response (2018). World Health Organization. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
6. Norboevich, T. B. (2020). Analysis of psychological theory of emotional intelligence. *Eur J Res Reflect Educ Sci*, 8(3), 99-104.
7. Rivers, S., Handley-Miner, I., Mayer, J., & Caruso, D. (2020). Emotional Intelligence. In R. Sternberg (Ed.), *The Cambridge Handbook of Intelligence* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 709-735). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108770422.030>
8. Гоулман, Д. (2016). Эмоциональный интеллект: почему он может значить больше, чем IQ. М.: Манн, Иванов, Фарбер.

9. Мартіросян, М. В. (2019). Копінг-стратегії професійної стійкості особистості адвоката. Дис. канд. псих. наук. Луцьк. Східноєвропейський національний університет імені Лесі України.

References

1. Greenberg, N. (2020). Mental health of health-care workers in the COVID-19 era. *Nature Reviews Nephrology*, 16(8), 425-426. <https://doi.org/10.1038/s41581-020-0314-5>
2. Hossain, M. M., Tasnim, S., Sultana, A., Faizah, F., Mazumder, H., Zou, L., McKyer, E., Ahmed, H. U., & Ma, P. (2020). Epidemiology of mental health problems in COVID-19: a review. *F1000Research*, 9, 636. <https://doi.org/10.12688/f1000research.24457.1>
3. Kumar, A., Nayar, K. R. (2021). COVID 19 and its mental health consequences. *Journal of Mental Health*, 30(1), 1-2. <https://doi.org/10.1080/09638237.2020.1757052>
4. MacCann, C., Jiang, Y., Brown, L., Double, K. S., Bucich, M., & Minbashian, A. (2020). Emotional intelligence predicts academic performance: A meta-analysis. *Psychological bulletin*, 146(2), 150–186. <https://doi.org/10.1037/bul0000219>
5. Mental health: strengthening our response (2018). World Health Organization. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
6. Norboevich, T. B. (2020). Analysis of psychological theory of emotional intelligence. *Eur J Res Reflect Educ Sci*, 8(3), 99-104.
7. Rivers, S., Handley-Miner, I., Mayer, J., & Caruso, D. (2020). Emotional Intelligence. In R. Sternberg (Ed.), *The Cambridge Handbook of Intelligence* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 709-735). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108770422.030>
8. Goulman, D. (2016). *Emotsionalnyi intellekt: pochemu on mozhet znachit bolshe, chem IQ [Emotional Intelligence: Why It May Matter More Than IQ]*. M.: Mann, Ivanov, Farber [in Russian].
9. Martirosian, M. V. (2019). *Kopinh-stratehii profesiinoi stiikosti osobystosti advokata [Coping strategies of professional stability of the lawyer's personality]*. Candidate's thesis. Lutsk: Skhidnoievropeiskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainy [in Ukrainian].

Received: 25.04.2022

Accepted: 13.05.2022